

Tänk utanför rutan

Fokus den 17 november 2015

Mottagandet av asylsökande når nya höjder och den mest akuta frågan är i dagsläget hur alla dessa människor ska hanteras, alternativt hur de ska hindras från att ta sig till Sverige. En mer långsiktig fråga är hur integrationen av dem som kommit och dem som kommer att komma ska gå till. Arbetskraftsdeltagandet bland flyktingar och deras anhöriga är lågt, vilket är djupt problematiskt både för de enskilda som hamnar utanför arbetsmarknaden och för samhället i stort.

En av de åtgärder som diskuteras – på senare tid även av miljöpartiet – är ett utökat rutavdrag. Enligt förslaget ska fler enklare tjänster än i dagsläget kunna få del av den subvention som avdraget innebär. Andra aktörer vill utöka avdraget ännu mer. Eftersom det är ytterst angeläget att få ut fler i arbete finns det all anledning att fundera på denna typ av åtgärder.

Det finns också anledning att förhålla sig till dem med en viss kritisk distans.

Rutavdraget infördes främst för att motverka svartarbete och för att öka arbetsutbudet bland dem som köper dessa tjänster. I båda dessa avseenden finns det tecken på att reformen varit tämligen lyckad, även om det tillkommit en del nya problem med bland annat fusk.

Detta innebär emellertid inte att ett expanderat rut är en effektiv integrationsåtgärd.

Ett grundläggande problem med rut som konstruktion är att det är ett stöd riktat till branscher, snarare än till de personer som man vill integrera på arbetsmarknaden. Detta gör att stödet inte blir särskilt träffsäkert; alla anställda i dessa branscher får del av avdraget, oavsett vilka de är och vad de tidigare sysslat med.

Tyvärr saknas det undersökningar som på övertygande sätt visar hur många av dagens flyktinginvandrare och deras anhöriga som är anställda via rut. Almega gör en grov uppskattning av andelen rut-anställda med denna bakgrund till mellan 20 och 25 procent, men denna skattning är just grov. Framför allt bygger den på antagandet att de som städar i hemmen – rut är främst städning – har samma bakgrund som i städbranschen i stort. Även om exakta siffror inte finns tillgängliga är det samtidigt uppenbart att väldigt många som städar i hemmen kommer från Östeuropa.

Varför förhåller det sig på detta sätt? Det finns säkert flera anledningar, men en står att finna i EU:s utstationeringsdirektiv som gör det förmånligt att anställda personer på korta kontrakt från exempelvis östra Europa. Detta är särskilt viktigt när det gäller de enkla jobb som rut riktas till. Närmast definitionsmässigt är de anställda i dessa branscher lätta att byta ut, vilket gör att även små kostnadsskillnader kan få stort genomslag på vem som får jobb. Om medel tänkta som stödåtgärder till vissa grupper kommer helt andra till del så är det problematiskt. Och dyrt.

Bristande träffsäkerhet är nu inte något som enbart gäller rut. Stödåtgärder som riktas direkt till flyktingar eller unga kommer exempelvis att betalas ut även till dem som ändå hade fått jobb.

Men snarare än att avfärda rut bör i stället dess effektivitet för att integrera nyanlända ställas mot andra åtgärder som lönesubventioner, utbildningssatsningar, förkortad handläggningstid eller kanske förändringar av försörjningsstödet utformning. Kristdemokraternas förslag att låta den första halva miljonen man tjänar vara skattebefriad är också intressant.

Nationalekonomen Dani Rodrik har länge skrivit om vikten av att identifiera de faktiska hinder som finns bakom de problem man avser att lösa. Den ganska självklara insikten är att analyser och åtgärder som bygger på en ytlig förståelse riskerar att missa målet. Och det i värsta fall rejält. Om problemen för nyanlända att få jobb beror på många andra faktorer än att marknaden för enkla tjänster är outvecklad, är det ur integrationssynpunkt tveksamt att låta rut expandera till branscher där träffsäkerheten sannolikt är ännu lägre.

Ställd inför dagens flyktingsituation är det lätt att kasta sig över alla åtgärder som kan tänkas ha någon mätbar effekt. Situationen borde i stället mana till eftertanke och analys; eftersom antalet människor är stort är det särskilt viktigt att de åtgärder som vidtas är effektiva. Snarare än att på politisk väg bestämma vilka branscher de nyanlända ska arbeta i, så finns det anledning att utforma åtgärder som gör det möjligt att finna lösningar på många olika håll.

Marknaden kan ju som så ofta framhålls vara både påhittig och flexibel.

För övrigt cirkulerar uppgifter om poliskårens extremt låga löneläge. Enligt SCB:s lönestatistik är den genomsnittliga månadslönen för poliser 31 300 kronor, ganska exakt vad gymnasielärare tjänar.

Jonas Vlachos, professor i nationalekonomi
Stockholms universitet och Institutet för näringslivsforskning.